

САМОСТІЙНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ЇЇ САМОРОЗВИТКУ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Людмила Михалик

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

Анотації:

Самостійність розглядається як особистість філософське поняття, що базується на ініціативності, активності, бажанні та спроможності людини діяти задля творчого виробництва та здатності нести за свої дії відповідальність. Обґрунтовуються можливості повноцінного розгортання самостійності особистості та її самореалізації в умовах достатнього рівня зовнішньої та внутрішньої свободи. Аналізуються процеси саморозвитку й самореалізації особистості, що можуть відтворювати три моделі її соціалізації. Як основні чинники саморозвитку й самореалізації особистості наводяться такі: спосіб життя особистості, сімейні впливи та впливи вулиці, освіта й виховання, вплив засобів масової інформації та культури.

Михалик Людмила. Самостоятельность личности как условие эффективности ее саморазвития и самореализации.

Самостоятельность личности рассматривается как философское понятие, которое основывается на инициативности, активности, желании и способности человека действовать для творческого производства и способности нести ответственность за свои действия. Обосновываются возможности полноценного развертывания самостоятельности личности и ее самореализации в условиях достаточного уровня внешней и внутренней свободы. Анализируются процессы саморазвития и самореализации личности, которые могут воспроизводить три модели ее социализации. В качестве основных факторов саморазвития и самореализации личности приводятся следующие: образ жизни личности, семейное влияние и влияние улицы, образование и воспитание, влияние средств массовой информации и культуры.

Mykhalyk Liudmyla. The independence of the personality as a condition of effectiveness for its self-development and self-realization.

In the article independence of personality is examined as a philosophical concept, that is based on initiative, activity, desire and possibility of people to act for creative production and ability to bear responsibility for their actions. The author substantiates the possibility of full realization of personality independence and its self-realization in terms of external and internal freedom. The processes of personality self-development and self-realization that can reproduce three models of its socialization are analyzed. The major factors of personality self-development and self-realization are the following ones: personality's way of life, family and street influence, education and upbringing, the influence of the mass-media and culture.

Ключові слова:

особистість, саморозвиток, соціалізація особистості, конфронтаційна модель соціалізації особистості, збалансована модель соціалізації особистості, суперечлива модель соціалізації особистості.

личность, самостоятельность, саморазвитие, самореализация, социализация личности, конфронтационная модель социализации личности, сбалансированная модель социализации личности, противоречивая модель социализации личности.

personality, independence, self-development, self-realization, personality socialization, confrontational model of personality socialization, balanced model of personality socialization, contradictory model of personality socialization.

Останніми роками вчені все частіше доходять висновків про те, що зростання рівня особистісної свободи в Україні не супроводжувалося зростанням відповідальності, а призвело до посилення індивідуалізму в більшості людей. Найпоширенішою реакцією на пострадянську ситуацію в суспільстві є переважна «орієнтація на максимальний індивідуальний економічний і соціальний успіх» [1, с. 9–10]. Ця реакція пояснюється вченими не прагненням до творення, вироблення чогось нового, а задоволенням абсолютизованої потреби лише у споживанні матеріальних благ. Та це не несе з собою користі ані суспільству, ані самій особистості. За словами психологів, через таку постановку зазначена потреба ніколи не зможе досягти стану задоволеності. Але водночас потрібно звернути увагу на те, що соціально-політичні події листопада 2013 – лютого 2014 рр. дещо змінили це співвідношення на користь збільшення частки тих українців, які мають бажання допомогти й поділитися їжею, коштами, одягом, житлом тощо.

Пропонуємо звернути увагу на самостійність особистості здебільшого як на філософське

поняття. Людина, яка усвідомила, що не може вчинити інакше, як тільки в обраний спосіб, аби реалізувати себе, навряд чи чекатиме схвалення суспільства. Вона самостійно розпочне діяти в тому напрямі, який вважає правильним. Це довели десятки й сотні тисяч людей на київському Євромайдані, що не питали в батьків, чи варто їм туди їхати. Реалізуючи себе, людина не вагається, не питає дозволів, не зволікає – так її самореалізація стає одним з русел активної динаміки соціуму в цілому. Отже, саморозвиток однієї особистості може змінити хід історії. У цьому контексті абсолютно зрозуміло, що самостійність особистості є головною умовою ефективності процесів її саморозвитку й самореалізації. Що ми маємо? Саморозвиток – це розвиток самості індивіда, його індивідуальності. Самореалізація – реалізація цієї самості в природному й соціальному оточенні.

Якщо розглянути категорію особистості, що й досі не має єдиного визначення, то вона здебільшого характеризує людину як суб'єкта суспільних відносин, як носія досить стійкої системи суспільно значущих властивостей, активного, самостійного, якому притаманні

не лише активність, а й індивідуальність, самість [2, с. 314]. Поняття «індивідуальність» (від лат. «individuum» – неподільне) визначає рівень розвитку особистості, що виражається в неповторній сукупності ознак окремого індивіда. Це певний *спосіб буття* цього суб'єкта [8, с. 163], що характеризує самобутність людини, її відмінність від інших у різноманітті автономних властивостей і якостей.

Звідси самостійність особистості характеризуємо як її ініціативність, активність, бажання зробити щось нове, спроможність діяти самій і вести за собою однодумців, що, зрештою, накладає й велику відповідальність за себе, за людей, які тебе оточують, загалом за навколишнє середовище. А отже, і відповідальність за свій розвиток, адже саме від того, які компетенції сформувалися в людини, залежить, що вона може створити для світу або зруйнувати. Зауважимо, що самостійність особистості й можливості її самореалізації можуть повноцінно розгортатися лише за певного достатнього рівня зовнішньої та внутрішньої свободи. Під зовнішньою свободою розуміємо свободу від матеріальних і духовних чинників оточення, що не стають перешкодами для реалізації інтенцій особистості. Але варто звернути увагу й на внутрішні психологічні рамки соціальних стереотипів, родинних настанов, культури мікрогруп чи парадигми, в яких опинилася особистість. Тому внутрішня свобода теж дуже важлива для розгортання простору самореалізації індивіда, вибору ним шляхів і форм свого саморозвитку.

Кожній людині одвічно притаманна внутрішня свобода як ознака особистості й ступінь «суб'єктивного відчуття себе вільним» [9, с. 89]. Але об'єктивною умовою її використання в соціальній діяльності є свобода зовнішня, забезпечувана суспільством, яка насамперед залежить від політичного устрою та економічного ладу. Як свідчить історія, авторитарні режими й державна монополія на засоби виробництва жорстко обмежують сфери самореалізації особистості, орієнтуючи її винятково на суспільні інтереси. Натомість приватна власність і демократія забезпечують широкий простір для зовнішньої свободи й водночас націлюють особистість на відповідальність за власні вчинки.

Психологи твердять, що для інтенсивності процесів саморозвитку й самореалізації вирішальне значення мають усе ж внутрішньоособистісні, психологічні чинники, тому самостійність особистості є чи не найдієвішою детермінантою. С. Кузікова доводить, що особистісні зміни зумовлюють саме психологічні ресурси саморозвитку, серед яких – потреба (потенціал) саморозвитку, психологічні

умови, механізми саморозвитку або рефлексія [4]. Загалом у багатьох концепціях саморозвитку особистості чинником самозміни є внутрішній фактор, а не зовнішній. Тому можна зробити припущення про іманентність, обов'язкову належність людині здатності саморозвиватися. Це, до речі, є одним з принципів сучасної інтегративної психології, яка твердить: для подолання кризових життєвих ситуацій з метою збереження власної цілісності особистість здатна актуалізувати психологічні ресурси. Зазначене дає підстави вважати одним із факторів саморозвитку особистості ще й особливості її психологічних ресурсів [10].

У статті спробуємо розглянути процеси саморозвитку й самореалізації особистості, забезпечені її самостійністю, і, відповідно, впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, що можуть відтворювати різні моделі соціалізації цієї особистості. Серед таких моделей поки виділяємо три: конфронтаційну, збалансовану й суперечливу.

Конфронтаційну (розбалансовану) модель соціалізації особистості визначаємо як таку, що утворюється, коли вплив об'єктивних чинників наштовхується на маніпулятивний вплив суб'єктивно-ідеологічних чинників, які інспіруються, як правило, тоталітарними чи авторитарними режимами. Об'єктивні чинники – природні, такі, що не залежать від свідомості та волі людей; суб'єктивно-ідеологічні – штучні. Саме тому, аналізуючи цю модель у контексті процесів саморозвитку й самореалізації особистості, ми можемо досить чітко побачити суперечливість об'єктивного й суб'єктивного як головну внутрішню суперечність особистості, яка, власне, і забезпечує її саморозвиток. Адже сам процес особистісного буття відбувається як постійне зняття протиріччя між зовнішнім (об'єктами дійсності, що існують незалежно від людської свідомості) і внутрішнім (потребами та інтересами окремої людини) [7, с. 269].

З одного боку, ця суперечність є джерелом, рушієм саморозвитку кожної особистості, а з іншого – за умови радикальної невідповідності суб'єктивних чинників об'єктивним самореалізація особистості надзвичайно ускладнюється. Коли особистість відчуває консерватизм суспільного стану як зовнішнє обмеження своїх намагань, вона стає носієм волі, так званої «вищої» суспільної свідомості, яка рано чи пізно нівелює це обмеження та втілюється у відповідних їй нових формах соціальності. Коли основним рушієм є протиріччя двох сторін – об'єктивної (соціальних і природних умов) і суб'єктивної (власних намірів і бажань окремої людини), – то це нормальна динаміка. Коли ж додається загальносуспільний суб'єкт, який має більше повноважень впливати

на долі соціуму, зокрема й за допомогою маніпулятивних впливів, тоді порушується природна логіка й динаміка стає штучною.

Модель саморозвитку й самореалізації особистості за таких умов називаємо конфронтаційною, або розбалансованою. Найчастіше вона характерна для тоталітарних або авторитарних суспільств. Тоталітаризм – це не тільки й не стільки система контролю за діями й думками громадян (адже безпосередньо їх контролювати неможливо), скільки виховання на рівні формування поведінкових настанов індивіда. Найвідомішим останнім прикладом такого соціально-політичного устрою для нас залишається недемократичне середовище Радянського Союзу. Відомо, що реальна практика освіти й виховання в системі партійно-державного абсолютизму була далекою від виховання самостійності, творчої ініціативності й соціальної відповідальності людини. Більш звичним був заклик до формування «всебічно й гармонійно розвиненої особистості». До того ж під формуванням розуміли здебільшого односторонній процес впливу вихователя на вихованця.

Як підкреслює Г. Нестеренко, досліджуючи особливості самореалізації особистості в умовах лінійної парадигми, «несуверенність особистості, виступаючи як схований зміст тотального опікунства, виражає світовідчуження людини, не готової бути господарем своєї долі» [5, с. 32]. При цьому в літературі радянського періоду традиційно йшлося про те, що сутнісні сили окремої людини – не більше й не менше як частина соціальних сил суспільства, і наголошувалося на необхідності самореалізації особистості в інтересах соціуму (тільки за цієї умови самореалізація вважалася істинною).

Зрозуміло, що, будучи істотою суспільною, людина зазнає впливу не тільки природи, а й соціуму. Як усе біологічне у структурі особистості запліднюється соціальним, так само й природні фактори детермінації процесу її самореалізації доповнюються факторами соціальними. Такий вплив соціальних умов на життєдіяльність особистості, що сприяє збільшенню ступеня включеності її як дієздатного суб'єкта в систему суспільних відносин, і становить сутність процесу соціалізації. А соціалізація, так само, набуваючи специфічних рис за конфронтаційної моделі, формує визначені передумови для саморозвитку й самореалізації індивіда. У процесі соціалізації здійснюється перетворення суспільством природжених сутнісних сил особистості шляхом засвоєння останньою соціальних норм, цінностей, інших елементів культури. Соціалізація забезпечує не тільки самовідтворюваність і збереження культурної цілісності суспільства, а й комфортність

життєдіяльності окремої особистості й можливості її самореалізації в певних соціальних зв'язках.

Загалом конфронтаційна модель соціалізації дає можливість розгортання саморозвитку й самореалізації лише у вигляді адаптації, тобто це самореалізація у формі об'єктивації сутнісних сил, провідною метою якої є максимальне пристосування до навколишнього середовища.

Наступна запропонована модель – *збалансована* – формується в демократичних суспільствах, що робить можливим високий рівень самостійності й вибору особистості. Навчальний посібник «Основи демократії» визначає феномен демократії як «політичний лад, порядок здійснення влади, спосіб управління суспільними справами за участю й в інтересах народу; практичне втілення ідеалів свободи, справедливості, рівності можливостей, людських прав; соціальна активність, участь громадян в ухваленні та реалізації суспільних рішень, у житті громади, у розв'язанні проблем» [6, с. 648].

Виокремимо характерні риси процесів саморозвитку й самореалізації особистості в умовах демократичного ладу суспільства.

Перше. Демократія забезпечує свободу особистості настільки, наскільки цього не може зробити жодна інша соціально-політична система. Ця свобода реалізується у формі особистого й колективного самовизначення на тому рівні моральної автономії, яку демократія заохочує й робить можливою.

Друге. Демократія дає поштовх для розвитку особистості, а надто її здатності до самовизначення, моральної автономії й відповідальності за свій вибір.

Третє. Це найнадійніший, хоча й не найдосконаліший спосіб захисту й реалізації громадянами тих інтересів і уявлень про благо, які вони поділяють з іншими людьми.

Саме такі умови є найбільш сприятливими для розгортання збалансованої моделі соціалізації, саморозвитку й самореалізації особистості. Збалансований – означає гармонійний, коли дотримано міру свободи особистості щодо свободи й прав інших людей. При цьому маємо на увазі, що «гармонійне» не тотожне «сталому», адже, виходячи з сучасних уявлень, зокрема й синергетичних, постійна стійкість соціальної системи стала б (якби була можливою) негативним фактором, оскільки не давала б виходу на спіраль еволюції. Свобода, яка великою мірою характерна для збалансованої моделі самореалізації особистості, дає не тільки простір для вибору, а й накладає певні вимоги щодо відповідальності людини за свої дії. Відповідальна особистість розуміє, для чого їй дана свобода, знає її справжню цінність, відповідально ставиться до її використання.

Умовою розгортання збалансованої моделі самореалізації особистості є якомога менший тиск з боку держави на внутрішній духовний світ людини, надання останній можливостей для вільного духовного вдосконалення. Водночас держава може забезпечувати соціально-побутові, політичні, економічні умови для достойного життя, що є основою цього вдосконалення, бо до усвідомлення морального обов'язку здатні лише забезпечені, здорові фізично, психологічно стабільні люди.

Розглянемо тепер *суперечливу модель самореалізації особистості* – так ми назвали модель, характерну для трансформаційних суспільств, зокрема й для України на нинішньому етапі її суспільного розвитку.

У найзагальнішому розумінні термін «трансформація» – це дія або процес зміни форми, виду або характеру певної системи, період переходу «від того, чого вже нема, до того, чого ще нема, але що повинно або може бути» [3, с. 86]. Суспільство визнається трансформаційним у період становлення нових соціальних відносин, утвердження оновлених принципів соціального устрою, виникнення нових суспільних інститутів тощо. Треба додати, що Україна, наприклад, станом на 2014 р. переживає другий період трансформації. Перший розпочався в 1991 р. з переходом до життя як суверенної країни з демократичним вектором розвитку й намаганням становлення ринкової економіки. Другий – на перетині 2013–2014 рр., починаючи з Євромайдану.

Отже, на сучасному етапі, принаймні стосовно України, суперечлива модель самореалізації особистості означає підпорядкованість процесів особистісного буття радикальному протиріччю: з одного боку, особистість, тобто пересічний громадянин, прагне жити за законами свободи (якщо не в демократії, то, принаймні, за правилами лібералізму), а з іншого – система, що залишається великою мірою тоталітарною, обмежує цю свободу (якщо не законодавчо, то на рівні традицій і звичок).

Загалом необхідно розрізняти поняття «трансформація» та «криза», а отже, кризове суспільство й трансформаційне суспільство мають, відповідно, різні характеристики. Якщо порівнювати ці два поняття, то криза – це момент, певний переломний пункт, а трансформація – процес поступової зміни. У зв'язку з цим не дуже доречним є використання терміна «перехідне суспільство». Адже, якщо висловлюватися категоріально чітко, то соціум на будь-якому етапі розвитку є перехідним, а на позначення тих періодів, коли майже не проявляються стабілізаційні характеристики, на нашу думку, правомірніше використовувати

терміни «суспільна трансформація» й «суспільна криза». Ці явища перехрещуються, проте не збігаються за змістом: криза не вичерпує всіх характеристик суспільства, яке трансформується, вона є лише одним з моментів цієї трансформації.

Чи є зараз українське суспільство кризовим? Так, однозначно. Чи є воно трансформаційним? Наразі – так. Але якщо після чергового сплеску надії громадян на зміни щодо реальної демократії ці сподівання так і залишаться марними (уже вдруге, після 2004 р.), то, найімовірніше, буде чергова криза й третій Майдан, який може бути набагато жорстокішим за попередні два.

Ми вже не перший рік можемо спостерігати на практиці підтвердження такого теоретичного висновку, що для суспільства в період трансформації характерна аномія – такий стан соціальної системи, в якому наявний «слабкий консенсус, брак віри в цінності або цілі, а також втрата ефективності нормативних і моральних рамок, що регулюють колективне (індивідуальне) життя» [5, с. 93]. Зрозуміло, що такий стан створює надзвичайно великі труднощі й для самореалізації, і для саморозвитку громадян у трансформаційному суспільстві та, як наслідок, для самого суспільства загалом. Аномія ускладнює досягнення провідної мети трансформаційного суспільства, яка полягає в новому самовизначенні за рахунок пропонування й обґрунтування шляхів прогресивного розвитку. Тому подолання аномічного ставлення особистості до суспільного стану є не тільки запорукою індивідуальної адаптації до зміненого соціосередовища, а й необхідною умовою для результативного пошуку подальшого шляху розвитку суспільства в цілому. Маємо дещо замкнене коло: з одного боку, аномію можна подолати, якщо завершиться трансформація, а щоб сприяти виходу з трансформаційного періоду, індивід має брати на себе відповідальність; з іншого – не так просто брати на себе відповідальність за свою свободу під впливом аномічного ставлення до життя. Основні напрями демократичних перетворень висувають відповідні вимоги до людини демократичного соціуму, готової та гідної бути учасником самовідповідальних процесів.

Загалом сформована нами класифікація моделей саморозвитку й самореалізації особистості спирається на концептуальний, багатокритерійний підхід, в якому ми намагалися врахувати як політичні, так і соціально-економічні цінності, насамперед духовні й культурні. Якщо розглядати предмет дослідження під кутом інших, вузькоспеціалізованих підходів, тоді й класифікація має бути іншою. Наприклад, О. Кіндратець, аналізуючи соціалізацію з погляду політичних процесів і політичної сфери,

виокремлює дещо інші моделі. Зважаючи на акцентування саме духовних цінностей у саморозвитку й самореалізації особистості, наведена класифікація щодо конфронтаційної, збалансованої та суперечливої моделей соціалізації особистості є дуже повною й для деяких цілей досить деталізованою. Подаємо її більш лаконічно, виокремивши як основні чинники саморозвитку й самореалізації особистості такі: спосіб життя особистості, сімейні впливи та впливи вулиці, освіта й виховання, вплив засобів масової інформації та культури.

Найважливішим аспектом проблеми взаємовпливу соціокультурного середовища й процесу самореалізації особистості є рівень відкритості культури в суспільстві. З одного боку,

компетенції особистості, які розвиваються й самореалізуються, будуть тим різноманітнішими й дієвішими, чим ширший доступ матиме людина до суспільного культурного досвіду. З іншого боку, чим вищим є рівень відкритості культури до нових внесків, тим більш значущим і віковичним буде результат кожного окремого акту самореалізації особистості. Щоправда, слід зважати й на таке: чим вищий рівень відкритості культури, тим більша відповідальність лягає на людину, адже саме особистість вибирає, що їй сприймати й засвоювати, а що – відкидати; які культурні надбання відтворювати, які створювати вперше, а які змінювати, тим самим припиняючи їх буття в історичному вимірі людства.

Список використаних джерел

1. Дилигенский Г. Г. Индивидуализм старый и новый. (Личность в постсоветском социуме) / Г. Г. Дилигенский // ПОЛИС. — 1999. — № 3. — С. 5—15.
2. Кон И. С. Личность // Философский энциклопедический словарь / Гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. — М.: Сов. энци., 1983. — 316 с.
3. Кривега Л. Д. Мировоззренческие ориентации личности в условиях трансформации общества / Л. Д. Кривега. — Запорожье: ЗГУ, 1998. — 202 с.
4. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: монографія / С. Б. Кузікова. — Суми: Вид-во МакДен, 2012. — 410 с.
5. Нестеренко Г. О. Особистість у нелінійному суспільстві: монографія / Г. О. Нестеренко. — Запоріжжя: Просвіта, 2004. — 140 с.
6. Основи демократії: навч. посіб. для студ. вищих навчальних закладів / За заг. ред. А. Колодій. — К.: Ай Бі, 2002. — 684 с.
7. Современный философский словарь / Под ред. д. ф. н., проф. В. Е. Кемерова. — М.: Бишкек; Екатеринбург: Одиссей, 1996. — 608 с.
8. Философский энциклопедический словарь / Ред.-сост.: Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 576 с.
9. Фромм Э. Духовная сущность человека. Способность к добру и злу. Глава 6: Свобода, детерминация, альтернативность / Э. Фромм // Философские науки. — 1990. — № 8. — С. 85—95.
10. Штепа О. Психологічна ресурсність [Електронний ресурс] / О. Штепа // Освіта регіону. — 2013. — №3. — Режим доступу: <http://www.social-science.com.ua/article/1114> (02. 12. 2015).

Відомості про автора:

Михалік Людмила Петрівна
Ljudmyla_Kuch@ukr.net
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, м. Київ,
Київська обл., 01601, Україна.
doi: <http://dx.doi.org/10.7905/vers.v0i6.1317>

Надійшла до редакції: 02. 12. 2015 р.
Прийнята до друку: 21.12.2015 р.

References

1. Diligenskii, G. G. (1999). The old and new individualism. (Personality in post-Soviet society). *POLIS*, 3, 5—15. [in Russian]
2. Kon, I. S. (1983). *Personality*. In: A philosophical encyclopedic dictionary [L. F. Iliechev, P. N. Fedoseev, S. M. Kovalev, V. G. Panov, eds.]. Moscow: Sov. ents. [in Russian]
3. Krivega, L. D. (1998). *The worldview orientations of personality under conditions of society transformation*. Zaporozhie: ZGU. [in Russian]
4. Kuzikova, S. B. (2012). *Psychological grounds of the subject's development in adolescence: monograph*. Sumy: Publishing MakDen. [in Ukrainian]
5. Nesterenko, H. O. (2004). *Personality in non-linear society: monograph*. Zaporizhia: Prosvita. [in Ukrainian]
6. Kolodii, A. (2002). *Basics of democracy: study guide for students of higher education institutions*. Kyiv: Ai Bi. [in Ukrainian]
7. Kemerov, V. Ye. (1996). *A modern philosophical dictionary*. Moscow: Bishkek; Yekaterinburg: Odissei. [in Russian]
8. Gubskii, Ye. F., Korableva, G. V., Lutchenko, V. A. (1999). *A philosophical encyclopedic dictionary*. Moscow: INFRA-M. [in Russian]
9. Fromm, E. (1990). Spiritual essence of man. Ability to good and bad. Chapter 6: Freedom, determination, alternativeness. *Filosofskie nauki*, 8, 85—95. [in Russian]
10. Shtepa, O. (2013). Psychological resourcefulness. *Osvita regionu*, 3. Retrieved from: <http://www.social-science.com.ua/article/1114> [in Ukrainian]

Information about the author:

Mykhalyk Liudmyla Petrivna
Ljudmyla_Kuch@ukr.net
National Pedagogical Dragomanov University
9 Pyrohov St., Kyiv, Kyiv region, 01601, Ukraine.

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/vers.v0i6.1317>

Received at the editorial office: 02. 12. 2015.
Accepted for publishing: 21.12.2015.